

Granice Śródziemnomorza nie są wyraźnie zakreślone ani w przestrzeni, ani w czasie i z pewnością myśląc o tym obszarze, nie należy ograniczać się wyłącznie do geografii czy do historii. Nie istnieją jednoznaczne kryteria, według których można by granice te wytyczyć, a raczej, jak pisze Predrag Matvejević „przypominają koło kredowe, które ciągle zakreśla się i zaciera, które fale i wiatry, dzieła i natchnienia poszerzają albo zacieśniają”¹.

Środziemnomorze funkcjonuje w powszechnej świadomości jako kolebka europejskiej kultury i cywilizacji, tymczasem nie jest to wyłącznie mitologiczna kraina słońca, gdzie narodziła się filozofia i poezja, ale miejsce dynamiczne, wciąż zmieniające się i stwarzane na nowo. Matvejević nazwał Morze Śródziemne pełnym napięć oraz sprzeczności „amfiteatrem”, gdzie toczy się nieustanny dyskurs skrajnych wartości². Cecha ta wydaje się kluczowa szczególnie w obliczu kryzysu migracyjnego, dla którego Morze Śródziemne stało się krwawą sceną, miejscem spełnienia apokaliptycznej przepowiedni. Zgodnie z nią ziemskie wody przemieniają się w piółun, który w Biblii kojarzony jest z nieszczęściem i zagładą ludzkości (Ap 8,11). Czy zatem jesteśmy obecnie świadkami końca pięknego mitu Śródziemnomorza oraz kresu cywilizacji europejskiej?

Tematyka wystawy Elli Littwitz krąży wokół tych właśnie problemów, a posługując się dobrze znanymi symbolami rodem ze śródziemnomorskiego świata, artystka buduje z nich nowe narracje. Splota ze sobą elementy pochodzące z różnych porządków: religii, nauki czy geopolityki, dzięki czemu ukazuje się nowa wizja „śródziemnomorskości” – daleka być może od tej, którą znamy z powierzchownej relacji. Ujawniają się historyczne i archeologiczne dzieje regionu, jego skomplikowana terażniejszość i niejasna przyszłość. Morze Śródziemne w pracach Littwitz charakteryzuje dualizm polegający na jednoczesnym łączeniu i dzieleniu. Jest pomostem, ale też barierą między globalnym Południem i Północą.

Szczególny punkt odniesienia dla wystawy stanowi utopijna koncepcja niemieckiego architektka Hermana Sörgela, która narodziła się w latach 20. xx wieku. Jego nigdy niezrealizowana idea miała na celu m.in. budowę olbrzymiej tamy oddzielającej Morze Śródziemne od Oceanu Atlantyckiego. Dzięki temu morze, bez dopływu wód z oceanu, miało stopniowo ulegać osuszeniu, co doprowadziłoby do zbliżenia Europy i Afryki, a w konsekwencji do powstania jednego wielkiego kontynentu – Atlantropii. Paradoksalnie jednym z elementów projektu Sörgela był most łączący Tunezję z Sycylią. Miał on stanąć w miejscu, które dzisiaj jest częścią najbardziej niebezpiecznego, pochłaniającego najwięcej ofiar morskiego szlaku przemieszczania się migrantów z Afryki do południowych Włoch.

Wystawa powstała we współpracy z brukselską galerią Harlan Levey Projects.

- ↑ P. Matvejević, *Brewiarz śródziemnomorski*, tłum. D. Ciriłië-Strzyszyńska, Sejny 2003, s. 14.
- ↑ Tamże, s. 106.

The boundaries of the Mediterranean are neither clearly marked in space nor in time. Reflecting on this area, one should not be limited by geography or history. There are no clear criteria defining the boundaries but rather, as Predrag Matvejević argues, “they are like a chalk circle that is constantly traced and erased, that the winds and waves, that obligations and inspirations expand or reduce”¹.

The Mediterranean is commonly perceived as the cradle of European culture and civilization. It is not, however, only the mythical land of the sun where philosophy and poetry were born, but rather a dynamic place which is constantly in flux. Matvejević defines the Mediterranean Sea as a tense and contradictory “amphitheater”² filled with an endless dispute on contradictory values. This seems especially crucial in light of the ongoing migrant crisis, as the Mediterranean Sea has become a bloody stage and a place of fulfilled apocalyptic prophecies. According to The Book of Revelation, the waters shall become wormwood, which in the Bible is associated with misery, bitterness, and the destruction of the human race (Rev. 8:11). Are we currently facing the end of the beautiful Mediterranean myth and the end of the European civilization?

Littwitz addresses these problems using well-known symbols taken from the Mediterranean world to build new narratives. The artist interweaves different elements such as religion, science, and geopolitics. The end vision of “The Mediterranean” might be quite far from this what is superficially known. It reflects the historical and archeological time of the region, its complicated present, and unclear past. In Littwitz’s works, the Mediterranean Sea shows a dual character, which both connects and divides. It is a bridge and at the same time a barrier between the Global South and the Global North.

The utopian concept of German architect, Herman Sörgel, constitutes a particular reference point for the exhibition. Created around 1920, Sörgel’s unrealized idea envisioned a huge dam separating the Mediterranean from the Atlantic. The sea, deprived of the water inflow from the ocean, would gradually dry out. This plan aimed to unite Europe and Africa, eventually creating one big continent called Atlantropia. Paradoxically, one of the elements of Sörgel’s project was a bridge connecting Tunisia with Sicily. This same route Sörgel mapped out for his bridge; it is currently the deadliest stretch of sea separating the two continents, the one refugees use to cross the Mediterranean.

The exhibition was organized in cooperation with the Brussels art gallery Harlan Levey Projects.

- ↑ P. Matvejević, *Mediterranean: A Cultural Landscape*, *University of California Press*, 1999, p. 10.
- ↑ *Ibid.*, p. 93.

Krwawy deszcz / Blood Rain

2018, 7 naczyń laboratoryjnych, algi / 7 laboratory bowls, algae 12×10,5×10,5 cm

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Praca odnosi się do zmitologizowanego zjawiska deszczu o czerwonym zabarwieniu, który w wierzeniach i zabobonach interpretowany jest jako straszliwy omen, prawdziwa krew spadająca z nieba. Motyw ten często pojawia się w literaturze, pierwszy raz sięgnął po niego Homer – w *Iliadzie* stał się zapowiedzą rzezi podczas bitwy.

Woda przemieniona w krew to również jeden z kluczowych elementów w Apokalipsie Świętego Jana, zgodnie z zawartą tam wizją: siedmiu aniołów zadmie w trąby, ogłaszając siedem apokaliptycznych wydarzeń. Na dźwięk drugiej trąby ognista góra rozbija się o morze i jedna trzecia mórz przemieni się w krew, zginię jedna trzecia stworzeń (Ap 8,8–9). Następnie siedmiu aniołów wyleje siedem czas gniewu Boga na ziemię, który przyjmie formę siedmiu różnych plag. Druga i trzecia z nich spowodują, że wody mórz i rzek zamienią się w krew (Ap 16,3–4):

Drugi wylał swą czaszę na morze: i stało się ono jakby krwią zmarłego, i wszystko, co żyje, poniosło śmierć – co znajduje się w morzu.

W ostatnich dekadach zjawisko „krwawego deszczu” wystąpiło kilkukrotnie. W przypadku jednego z tych epizodów, mającego miejsce w indyjskiej Kerali, odkryto, że czerwony kolor deszczu spowodowany był obecnością zarodków alg. Nie pochodziły one z Indii, lecz z Europy i zostały przetransportowane między kontynentami przez chmury; przy tej okazji fenomen „krwawego deszczu” został po raz pierwszy wyjaśniony naukowo. Littwitz odtworzyła krwawy deszcz przy użyciu wywołujących go alg i pozwoliła mu wyschnąć w siedmiu naczyniach laboratoryjnych, które odnoszą się do apokaliptycznych czār aniołów. Tym samym w stworzonym przez nią obiekcie mieszają się ze sobą przesady, religijne mity oraz badania naukowe, a wszystkie pochodzą z różnych przestrzeni i epok.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

The work refers to mythological phenomenon of red rain, which, according to beliefs and superstitions, is a terrifying omen — real blood falling from the sky. This motif has frequently been used in literature, the first time in Homer’s *Iliad*, where the rain was a prophecy of slaughter during the battle. Water turning into blood is one of the key elements in the Book of Revelation. Following a vision, seven angels will sound their trumpets announcing seven apocalyptic events. On sounding the second trumpet, something like a huge mountain, all ablaze, will be thrown into the sea. A third of the sea will turn into blood, a third of the living creatures in the sea will die (Rev. 8:8–9). Then the seven angels will pour out the seven bowls of God’s wrath onto the earth which will take the form of seven different plagues. The second and the third will make the seas and rivers turn into blood (Rev. 16:3–4).

The second angel poured out his bowl on the sea, and it turned into blood like that of a dead person, and every living thing in the sea died.

In recent years, there have been multiple occurrences of blood rain. In one case in Kerala, India, the red color of the rain was found to be caused by the presence of spores of red algae which was not native to India but to Europe, and was transported between continents by clouds. This marked the first plausible scientific explanation of the biblical phenomenon.

Littwitz recreated the blood rain using the algae and let it dry out in seven laboratory

containers which refer to the apocalyptic angels’ bowls. Thus, in the object she has created superstitions, religious myths, and research mixed together, all of them from various times and epochs.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

2018, pył, papier / dust on paper 98×67,5 cm

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Praca powstała w oparciu o zapis satelarny dróg przemieszczania się pyłu z Sahary ponad obszarem Basenu Morza Śródziemnego i dalej w kierunku Europy. *Aerosol* ilustruje ruch unoszących się w powietrzu cząsteczek ziemi z wykorzystaniem samego pyłu jako medium. Littwitz przedstawia migrację materiału, którego powietrzna podróż jest całkowicie niekontrolowana. Przemieszcza się on z jednego kontynentu na drugi, niezależnie od granic stworzonych przez człowieka.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

The work has been made based on satellite records showing the transfer of Sahara dust over the Mediterranean and further towards Europe. *Aerosol* illustrates the movement of soil using the dust as a medium. Littwitz shows the migration of the uncontrollable airborne material. It migrates from one continent to another, regardless of borders.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Daleko jak drzewa oliwne, nisko jak dno morza / Far As Where Olive Grows, Low As The Bottom Of The Sea

2018, odpady oliwne, gips, drewno / olive waste, plaster, wood 13×96×19 cm

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Wykonany przez Littwitz cylinder składa się z gipsu oraz odpadów z produkcji oliwy, które wykorzystuje się jako ekologiczny materiał do produkcji energii cieplnej i elektrycznej; w swojej formie naśladuje on odwiert przedstawiający warstwy ziemi. W latach 70. xx wieku w rdzeniach pochodzących z odwiertów Morza Śródziemnego geolodzy odkryli gips, anhydryt i sól oraz inne minerały, powstałe na skutek wyparowania morskiej wody. Znależisko to dowodzi, że kilka milionów lat temu morze wyparowało i stało się lądem. Rdzeń Litwitz spaja dwa materiały obecne w obszarze Basenu Morza Śródziemnego: drzewa oliwne tradycyjnie wyznaczające granice Śródziemnomorza oraz gips – dzisiaj składnik dna morskiego, kiedyś zaś – część suchego ładu.

W Księdze Rodzaju gałązka drzewa oliwnego przyniesiona na Arkę Noego przez gołębicę jest zapowiedzią końca potopu. Oliwka po dziś dzień jest nie tylko symbolem religijnym, ale silnym, naturalnym elementem konstytuującym Śródziemnomorze – jej uprawy kończą się na granicy pustyni; jak ujął to Aldous Huxley: „Śródziemnomorze sięga do skraj^u pasa pustynnego, a oliwka jest jego drzewem – drzewem okolic jasności słonecznej, rozdzielającej ponurość Równika i ponurość Północy”³.

 * A. Huxley, *The Olive Tree. And Other Essays*, Chatto & Windus, Londyn 1973, s. 295.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

The cylinder, is made of plaster and olive waste, which is used as natural materials for producing thermal and electrical energy. The cylinder mimics the form of a drill core soil sample. In the 1970’s, in a drill core of the Mediterranean Sea floor, geologists found gypsum, anhydrite,

salt, and other materials present due the evaporation of seawater. This proves that a couple of million years ago, the sea dried out and became land. Littwitz’s core unites two materials present in the Mediterranean Sea: olive trees which usually mark the borders of the Mediterranean, and gypsum — currently a component of the sea floor, once dry land. In the book of Genesis, the olive tree twig brought to Noah’s Ark by the dove symbolizes the end of the biblical flood. Olive is still not only a religious symbol, but also a strong natural element indicative of the Mediterranean. As Aldous Huxley put it, “The Mediterranean has on the fringes of this desert belt and the olive is its tree — the tree of a region of sun-hot clarity separating the damp^s of the equator from the damp^s of the North”⁴.

 * A. Huxley, *The Olive Tree. And Other Essays*, Chatto & Windus, London 1973, p. 295.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Węzeł krwi / Blood Knot

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

2018, brąz / bronze 80×23×13 cm

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Zastosowany w pracy węzeł baryłkowy jest używany do łączenia dwóch linek, gwarantuje on wysoką wytrzymałość na zerwanie. Jest jednym z najsilniejszych wiązań, pozwalającym na połączenie osobnych elementów w sposób bezpieczny i trwały oraz uniemożliwia ich oddzielenie. Natomiast węzeł jako jednostka prędkości statków paradoksalnie oznacza coś zupełnie przeciwnego: ruch oraz przemieszczanie. Za sprawą wykonania węzła z brązu nadano mu dodatkowe znaczenie – metal zasklepił go na stałe, unieruchomił. Znajdująca się na węźle Littwitz patyna imituje tę, która pojawiłaby się przy udziale morskiej wody. Tytuł pracy wskazuje zaś na najmocniejsze istniejące połączenie – niemożliwe do zerwania więzy krwi.

Związek brązu i morza pojawia się już w Biblii. W Pierwszej Księdze Królewskiej napotykamy opowieść o budującym Świątynię w Jerozolimie królu Salomonie, który zlecił wykonanie odlewu ogromnego naczynia służącego do kąpieli rytualnych właśnie z brązu. Zostało ono umieszczenie na dziedzińcu wspomnianej świątyni, a w Biblii nazywane jest „morzem” ze względu na swoją wielkość. (1 Krł 7,23–26).

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

A blood knot joins two ropes together, preventing them from breaking apart. It is one of the strongest knots and allows sailors to join separate elements. Paradoxically, a knot, as in a unit of ship speed, means something completely different – movement and transfer. Cast in bronze, the knot carries an additional meaning, as bronze makes the knot still and immobile. The art of tying knots is a key skill on the sea, regardless of latitude, lines and knots are one of the symbols of sea life. Patina imitates what would appear in sea water. Bronze is associated with the sea also in the Bible. In the first Book of Kings, there is a story of King Solomon who, while building the temple in Jerusalem, ordered to cast an enormous bronze basin for ritual baths. It was placed in the courtyard of the temple and was so immense that in the Bible is called the “sea”(1 Kings 7:23–26).

Horyzont pod powierzchnią morza / The Horizon Under the Sea

2018, papier, ołówek / pencil on paper 70,8×74 cm

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Kilkukrotne ekspedycje badawcze przeprowadzone na dnie Morza Śródziemnego ujawniły istniejące pod jego powierzchnią wielowarstwowe formacje solne, nazywane „Reflektorem M”. Na podstawie badań tychże osadów stwierdzono, że Morze Śródziemne w kilku cyklach na przemian wysychało i było zalewane wodami Atlantyku. Podczas jednego z tych epizodów morze prawie całkowicie wyparowało, a zdarzenie to określane jest jako „kryzys messyński”.

Wspomniane badania „Reflektora M” stały się punktem wyjścia dla rysunków Littwitz, ukazujących warstwy solne pod powierzchnią wody. Odnoszą się one zatem zarazem do przeszłości, jak i terażniejszości Morza Śródziemnego, do skompresowanych, połączonych w jego głębinach czasów oraz wydarzeń.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Several research expeditions carried out on the bottom of the Mediterranean Sea revealed multilayered salt formations buried below the surface, called the M Reflector. Based on the findings, researchers claim that the Mediterranean basin dried out and flooded in several cycles. During one of such incidents, the sea almost completely dried out, and this event is known as “The Messinian Salinity Crisis”. Littwitz’s drawings, showing layers under the water’s surface, are based on a survey of the M Reflector. Thus, they refer to both past and present of the Mediterranean Sea, compressed and connected in the depths of time.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

De facto

2018, woda eksterytorialna, butelka po Coca-Coli / international water, Coca Cola bottle 31×8,5×8,5 cm

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

Butelka po napoju Coca-Cola została wypełniona wodą zebraną na terenie wód eksterytorialnych obszaru Śródziemnomorza. Zgromadzoną przez artystkę wodę można zatem określić jako „bezpieństwową”, podobnie jak ludzi przedostających się przez Morze Śródziemne. Jednak dzieli ich bardzo wiele, ponieważ ruchu morskiej wody nic nie ogranicza. Tymczasem ludzi próbujących pokonać te same granice blokują polityczne i kulturowe podziały.

Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects / Courtesy of Harlan Levey Projects

A Coca Cola bottle is filled with water collected from the extraterritorial waters of the Mediterranean. The water, collected by the artist, is in a sense stateless, just like people crossing the Mediterranean Sea. The water currents are not limited or blocked while people who try to overcome the same borders are limited by political and cultural divisions.

1 083 248, 475 532, 71 941
/ 1,083,248, 475,532, 71,941

2018, geokrata, drewno, metal /
geocells, wood, metal
240 x 240 cm

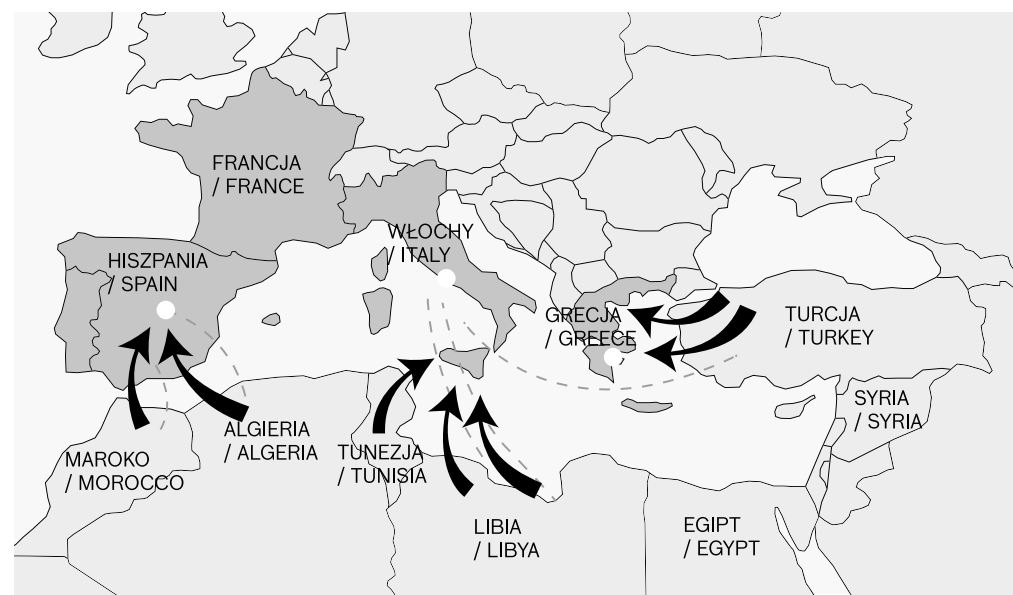
Dzięki uprzejmości Harlan Levey Projects /
Courtesy of Harlan Levey Projects

Kluczowym elementem wystawy są trzy rzeźby odtwarzające trajektorie wytyczonych na przestrzeni ostatnich lat trzech szlaków migracji śródziemnomorskich do Unii Europejskiej. Obiekty powstały z geokraty, czyli materiału używanego do wzmocnienia podłoża gruntowych oraz zapobiegania erozji ziemi. Pierwsza rzeźba reprezentuje szlak wschodni śródziemnomorski prowadzący z Turcji do Grecji (głównie na grecką wyspę Lesbos), drogę tę od początku kryzysu migracyjnego pokonało 1 083 248 osób. Jest to jedna z najkrótszych i najbardziej uczęszczanych morskich tras do Unii. Kolejna rzeźba odnosi się do najbardziej niebezpiecznej trasy, czyli do śródziemnomorskiego szlaku centralnego z północnej Afryki do południowych Włoch, który przebyło 475 532 migrantów. Ostatnia rzeźba przedstawia ruch 71 941 migrantów, którzy przybyli do Europy drogą zachodniośródziemnomorską, przedostając się głównie z Maroka do Hiszpanii. Liczby odnoszą się do najnowszych dostępnych danych dotyczących migrantów pokonujących morze i sięgają roku 2015, kiedy rozpoczął się kryzys migracyjny w Europie.

Artystka posłużyła się geokrata, której zasadniczym przeznaczeniem jest blokowanie ruchów gleby, tak by dany obszar ziemi mógł pełnić funkcję, jaka została mu nadana przez człowieka. Geokrata odnosi się zatem do siłowego zatrzymania przemieszczającej się materii, stawiania granic naturalnym, toczącym się od milionów lat procesom, a należą do nich także ludzkie migracje. Ten naturalny przepływ okazuje się zresztą niemożliwy do zahamowania – ofiary, pochłonięte przez morze w ostatnich latach, w przyszłości staną się energią, która posłuży nowemu ruchowi.

The key element of the exhibition are three sculptures recreating the recent trajectory of three migrant routes from the Mediterranean to the European Union. The objects have been made from geocells, a material used to stabilize soil and prevent erosion. The first sculpture represents the Eastern Mediterranean route, leading from Turkey to Greece (mainly to the Greek island of Lesbos). More than 1,083,248 people have passed through this route since the beginning of the current migrant crisis. This is one of the shortest and most frequently used sea routes to the EU. The next sculpture refers to the most dangerous route, the Central Mediterranean route from North Africa to Southern Italy. More than 475,532 migrants have completed this route. The last sculpture shows the movement of 71,941 migrants, who came to Europe via the Western Mediterranean route, mostly from Morocco to Spain. Numbers represent the last available records of migrants crossing the sea and date back to 2015 when the migrant crisis began in Europe.

The artist used geocells which are mainly used to control the movement of soil, so that the area could suit human needs. Geocells refer to violent stoppage of matter, limiting a naturally occurring geological process. This intersection of human and geological processes seem impossible to stop. Victims of the sea will inevitably become energy to fuel new movement.

Trzy główne szlaki migracji śródziemnomorskich do Europy /
Three main mediterranean migration routes to Europe

Ella Littwitz mieszka i pracuje w Izraelu. Jej zainteresowania artystyczne obejmują archeologię, historię, botanikę, kulturę i politykę. Jest absolwentką Higher Institute for Fine Arts (Gandawa, Belgia) oraz Szkoły Sztuk Pięknych i Rzemiosł Artystycznych Bezalet w Jerozolimie. Prace Littwitz pokazywane były na wystawach indywidualnych i zbiorowych w Izraelu, Europie i Stanach Zjednoczonych. Wystawa w Muzeum Współczesnym Wrocław to pierwsza prezentacja prac artystki w Polsce.

Ella Littwitz lives and works in Israel. Her artistic interests include archeology, history, botany, culture, and politics. She graduated from the Higher Institute of Fine Arts in Ghent, Belgium and Bezalel Academy of Arts and Design in Jerusalem, Israel. Littwitz has exhibited in solo and collective exhibitions in Israel, Europe, and the United States. The exhibition at Wrocław Contemporary Museum is the first presentation of her work in Poland.

Ella Littwitz

I wody stały się
piołunem

And Waters Became
Wormwood

Publikacja towarzyszy wystawie:
Ella Littwitz, *I wody stały się piołunem* /
This publication accompanies the exhibition:
Ella Littwitz, *And waters became wormwood*

Kurorka / Curator:
Agata Ciastoń

Współpraca / Cooperation:
Harlan Levey Projects

**Muzeum Współczesne Wrocław /
Wrocław Contemporary Museum**
26.10.2018–4.02.2019

Tekst / Text:
Agata Ciastoń

Zdjęcia / Images:
Harlan Levey Projects

Korekta polska / Polish proof-reading:
Aleksandra Zoń

**Tłumaczenie i korekta angielska
/ Translation and English proof-reading:**
Jadwiga Białaszczyk-Janczewska, Jacob Dunn

Projekt graficzny i skład / Layout, DTP:
Grupa Projektor

Wydawca / Publisher:
Muzeum Współczesne Wrocław
pl. Strzegomski 2a
53-681 Wrocław

Dyrektor / Director:
Andrzej Jarosz

HARLAN LEVEY PROJECTS
www.hlprojects.com

Wrocław miasto spotkań

Gazeta

odra

o.pl

TVP 3
WROCLAW

RADIO
WROCLAW

ram

MWW

Muzeum Współczesne
Wrocław

26.10.2018–4.02.2019